

3.2.3 Valdkond „Suhtlemine“

Suhtlemise (ehk kommunikatsiooni, ingl.k. *communication*) valdkonnas käsitletakse Taotlejal esinevate nägemise, kuulmise ja kõnelemisega seotud funktsioonide häirumise tõttu välja kujunenud tegutsemis- ja osalusvõime piiranguid iseseisvalt teistele inimestega suulisel ja kirjalikul suhtlemisel sõnumite edastamisel ning sõnumite vastuvõtmisel. Suhtlemise valdkonna piirangud käsitlevad Taotlejal esinevaid tegutsemisraskusi enda teistele inimestele arusaadavalt väljendamisel, kasutades erinevaid suhtlusviise ning Taotlejal olemasolevaid suhtlemise abivahendeid/kompenseerivaid meetodeid/kommunikatsioonivahendeid.

Struktuurihäiretena käsitletakse suhtlemise valdkonnas vastavalt Taotlejal esinevale terviseolukorrale nt silma, kõrva, peaaju jt struktuurikategooriaid. Terviseolukorrad, mis põhjustavad antud valdkonnas piiranguid, võivad olla n. erineva etioloogiaga peaaju kahjustused või neuroloogilised haigused (n. parkinsonistlikud sündroomid, motoneuroni haigused jt.), samuti ka teised erineva etioloogiaga nägemis-, kuulmis- või kõnehäireid põhjustavad haigusseisundid. Eeltoodud tervisehäirete tagajärjel võib nt Taotleja kõne olla segane/takistatud/arusaamatu ja/või esinevad piirangud kirjutamisel või teisel moel sõnumite edastamisel ja/või vastuvõtmisel.

Suhtlemise valdkonnas ei arvestata psüühikahäirest või intellektipuudest tulenevat suhtlemisraskust või keele mitteoskamise tõttu tekkivat suhtlustakistust, samuti vaimse tervise probleemidest tingitud kõnelemise takistust, näiteks kontaktiloomise kartus ei kuulu antud valdkonnas hindamisele.

Näide: kui Taotleja kõne on takistatud nt kognitiivse võimekuse häirete tõttu, tuleb kontakti loomist ja enese väljendamisest hinnata „Inimestevaheline lävimine ja suhted“ valdkonnas jne.

Kui suhtlemispiiranguga Taotlejal esineb kaasvalt psüühiline barjäär, mis põhjustab vaimse võimekuse tegutsemispiirangut, näiteks tema tegutsemist takistavad tavapärasest enam väljendunud kartlikkus ja ebakindlus (inimene hindab, et teised naeravad tema üle ja ta ei saa ennast kaitsta), hinnatakse seda piirangut vaimse võimekuse vastavates valdkondades kerge piiranguna juhul, kui taotlejal pole diagnoositud kaasvalt ka vaimse võimekuse piiranguid põhjustavat haigust, nt erinevad psüühikahäired.

Suhtlemise valdkonna piirangutega Taotlejate töövõime hindamisel on kuulmis- ja nägemisfunktsiooni häirete ja tegutsemispiirangute käsitlel abiks spetsiaalselt koostatud abimaterjal (vt. juhendi lisa 3)

„Kuulmis- ja nägemisfunktsiooni häirete (b) ning tegutsemis- ja osaluspiirangute (d) tõlgendamine ja hindamine TVH taotluses ja terviseandmetes leiduva informatsiooni alusel“ (vt. juhendi lõpus lk.). Abimaterjalis leidub palju selgitavat informatsiooni puudespetsiifiliste piirangute õigetes ekspertiisi valdkondades ja võtmetegevustes käsitlemiseks.

Piirangute hindamisel võetakse arvesse suhtlemise valdkonna abivahendite kasutamist ja/või kõrvalabi/kommunikatsioonivahendite kasutamist. Arvesse võetakse n. taotleja viipekeele oskust, Braille' kirja valdamist jt. suhtlemispiirangute kompenseerimise võimalusi. Kuna nende oskuste kasutamine ühiskonnas laiemalt on vähene, ei muuda see sageli oluliselt piirangu raskusastet.

Kehalistest funktsioonihäiretest (b) tingitud informatsiooni vahetamisega seotud tegutsemispiiranguid (d) käsitletakse Taotleja tegutsemisvõime hindamisel töövõime hindamise metoodika alusel peamiselt suhtlemise valdkonnas

(3. Suhtlemine: nägemine, kuulmine, kõnelemine, vt. ka „Juhend töövõime hindamise eksperdiarvamuse andmiseks“ lk. 34–38) ja liikumise valdkonna „ohutu ringiliikumise“ võtmetegevuses 1.2. (lk.....).

Nägemis-, kuulmis- ja kõnefunktsiooni häired võivad Taotlejale põhjustada täiendavaid tegutsemispiiranguid ka teistes valdkondades.

(vt. Lisa 3 tabel 1 lk.....). Teistes valdkondades ja võtmetegevustes esinevaid taotleja poolt kirjeldatud põhjendatud piiranguid tuuakse vastava valdkonna ja võtmetegevuse all välja kerge piiranguna ja valitakse ekspertiisis piirangu raskusastmeks „1“ juhul, kui taotlejal pole diagnoositud kaasuvalt ka vaimse võimekuse piiranguid põhjustavaid haigusi, nt erinevaid psüühikahäireid.

3.1. Inimestega suhtlemine

Inimestega suhtlemise võtmetegevuse all käsitletakse kõnelemise ja kirjutamise teel sõnumite edastamise võimekust ehk enese iseseisvalt teistele inimestele arusaadavaks tegemist, kasutades selleks nägemis- ja kuulmisfunktsioonide ning kõnega seotud funktsioonide ressursse.

Ekspertarst käsitleb kõiki antud võtmetegevuse alla kuuluda võivaid RFK kategooriaid (RFK III peatükist e. d3 suhtlemine) RFK sõnalise kirjelduse alusel. Ekspertarst hindab inimestega suhtlemisel taotleja sooritusvõimet (st. suhtlemisvõimet koos taotleja poolt kasutusel olevate abivahenditega/kompenseerivate meetoditega/kommunikatsioonivahenditega).

3.1. võtmetegevusega on otseselt seotud järgmised RFK kategooriad:

d349 Teisiti täpsustatud (TT) ja täpsustamata (Tta) suhtlemine – sõnumite edastamine

d398 TT suhtlemine

b167 Keele vaimsed funktsioonid

b210 Nägemisfunktsioonid

b156 Tajufunktsioonid

Selle võtmetegevuse all hinnatakse **enese väljendamise võimekust teiste inimestega suhtlemisel** ehk Taotleja poolt enda arusaadavaks tegemist erinevate sõnumite edastamisel. Siin hinnatakse **kõnelemist** ja võimet end **kirjutades** või märkide-sümbolite keeles ja abivahendite/kompenseerivate meetodite/kommunikatsioonivahendite abil selgeks teha. Suhtlemispiirangud võivad esineda seoses

takistusega rääkimisel või kõne selgusega, ka võivad esineda sõnade/häälikute segistamine vms. kõnetakistus. Kirjaliku keele mõistmise hulka kuuluvad nt järgmised oskused: ankeetide, maksekorralduste täitmine, avalduste, taotluste kirjutamine, telefonitsi saadud sõnumite üles märkimine, kaebuste või kuulutuste kirjutamine, õnnitluste, tänukirjade kirjutamine, erakirjade kirjutamine sõpradele. Kuna kõne on väga kompleksne funktsioon, haarates nii intellektuaalset, neuroloogilist kui luu- ja lihaskonna komponenti, võib seda tegevust piiravate haiguslike põhjuste amplituud olla suhteliselt lai.

Näiteid valdkonna tegevustest: sõprade, töökaaslaste või lähedastega vahetu suhtlemine; suhtlemine telefoni teel või sotsiaalsuhtlusvahendite kasutades; avalikes kohtades teenuste kasutamine, kus on vajalik eneseväljendamine kõneledeks või kirjutades abi küsimine võõrastelt.

Kui on olemas vähemalt üks sõnumi edastamist toetav funktsioon (kas kõnelemine või kirjutamine), siis ei saa lugeda 3.1. võtmetegevuses esinevat tegutsemispiirangut täielikuks.

Näide: Taotleja abikaasa hindab Taotleja tegutsemispiirangu võtmetegevuses „Inimestega suhtlemine“ raskeks (3) ja kirjeldab: „suhtleb aktiivselt, aga veidi raskesti arusaadavalt, täpset sõnalist infot edasi anda ei saa ja kirjutamine ei õnnestu pärast haigust“.

Selgitus: Taotlejal esineb ajuhemorraagia järgne afaasia ja düsartria, mille tõttu on kõnes väljendumine raske, korrata on võimalik vaid ühesilbilisi sõnu, Taotleja suudab kirjutada enda nime ja lühikesi ühesilbilisi sõnu, pikkade sõnade lõppu välja ei kirjuta, kirjutades küsib üle: „Mis siia kirja sai?“. Kuna mõlemad sõnumite edastamise võimalused on raske piiranguga, oleks võtmetegevuse lõplik skoor raske tegutsemispiirang (3).

Näide: Taotleja kirjeldab. „Kirjutada näen ma väga halvasti, kodus kasutan arvutit ja erilist klaviatuuri, aga lihtsalt pastaka ja paberiga küll ilma abita hakkama ei saa“.

Selgitus: Taotlejal esineb enneaegsusest tingitud retinopaatia ja vaegnägevus lapsest. Taotlejal esineb raske nägemisteravuse langus ja mõlema põhivaatevälja osaline kahjustus. Taotleja kuulmisfunktsioonides probleeme ei esine. Antud võtmetegevuse raskusastmeks kujuneb abivahenditega (prillid, luup, nägemisteler, arvuti) osaliselt kompenseeritava nägemisteravuse ja mitte kompenseeritavate vaateväljade kahjustuse tõttu raske piirang (3).

Näide: Taotleja kirjeldab: „olen kurt ja kasutan viipekeelt“, hindab oma piirangu kergeks.

Selgitus: väljendunud kuulmislangusega inimestel, kelle emakeel on eesti viipekeel ning kellele on eesti kirjakeel võõrkeeleks (viipekeelsed kurdid), võib esineda olulisi piiranguid sõnumite kirjalikul edastamisel. Põhjuseks on sageli asjaolu, et kuna eesti keele ja eesti viipekeele grammatika erinevad olulisel määral, võib viipekeelsete kurtide eesti kirjakeeles väljendumine olla grammatikavigadega. Allpool näide viipekeelse kurdi

kirjast:

„Tere, mul on Teile taotlus palve! Sotsiaalabi raha kannab nüüd mulle kätte ja seejärel annab mu eksnaine Teelele raha anda. Seetõttu soovin mu eksnaine mitte sotsiaalabi raha anda ja nõudakse likvideerida! Sotsiaalabi raha vastustus kannab vaid minule, mitte Teelele! Seetõttu Teelel on jätkuvalt oma riigis (Lätis) sotsiaalabi saada. Kas on võimalik Teelele meie sotsiaalabi raha likvideerida ja jääb minu vastustusele?“

3.2. Teiste inimeste suhtlus Teiega

Antud võtmetegevuses käsitletakse piiranguid erinevate sõnumite vastuvõtmisel. Arvestatakse Taotleja poolset võimekust teiste inimeste poolt edastatavate sõnumite vastuvõtmisel kuulumise teel ja kirjapandut lugedes. Suhtlemispiiranguid põhjustavad antud võtmetegevuses kuulmis- ja nägemisfunktsioonide häired.

Ekspertarst käsitleb kõiki antud võtmetegevuse alla kuuluda võivaid RFK kategooriaid (RFK III peatükist e. d3 suhtlemine) RFK sõnalise kirjelduse alusel. Ekspertarst hindab inimestega suhtlemisel taotleja sooritusvõimet (st. suhtlemist koos taotleja poolt kasutusel olevate abivahenditega/kompenseerivate meetoditega/kommunikatsioonivahenditega).

3.2. võtmetegevusega on otseselt seotud järgmised RFK kategooriad:

d329 TT ja Tta suhtlemine – sõnumite vastuvõtmine
d325 Kirjutatud sõnumite vastuvõtmine suhtlemisel
b210 Nägemisfunktsioonid
b156 Tajufunktsioonid
b230 Kuulmisfunktsioonid

Selle võtmetegevuse all hinnatakse teiste inimeste poolt edastatud teate/sõnumi vastuvõtmist, kaasa arvatud huultelt lugemise võimet, kommunikatsioonivahendite kasutamise võimet või suure teksti nägemist. Sõnumit saab vastu võtta kirjalikult ja/või kõne kaudu edastatuna. Kirjaliku sõnumi all mõistetakse ka sümboleid, jooniseid, piltjuhendeid. Antud võtmetegevuse tegutsemispiirangud on põhjustatud kuulmis- ja/või nägemisfunktsiooni häiretest.

Näiteid valdkonna tegevustest: suhtlemine töökaaslaste, lähedaste ja sõpradega; tööülesannetest või muudest korraldustest arusaamine; raadio või televiisori kasutamine uudistega kursis olemiseks.

Kui on olemas vähemalt üks sõnumi vastuvõtmist toetav funktsioon, siis ei saa lugeda 3.2. võtmetegevuses esinevat tegutsemispiirangut täielikuks.

Näide: Taotleja on täieliku nägemislangusega, aga kuulmisfunktsioon on häireta. Taotleja ei saa vastu võtta infot teistelt inimestelt nägemise teel, kuid hindab enda hakkamasaamise heaks.

Selgitus: Hindamisel peab arvestama Taotlejat ümbritseva keskkonna võimalikke aspekte. Taotleja ei näe hoiatavaid silte, taustamüra foon võib segada kuulmisfunktsiooni rakendamist jne. Antud juhul saab hinnata selle võtmetegevuse piirangu mõõdukaks (2) või raskeks (3).

Näide: Normaalse kuulmisfunktsiooniga Taotlejal, kelle nägemisteravus on langenud (visus bilateraalselt alla 0,2), tuleb 3.2. võtmetegevuse hindamisel arvestada, kas taotlejal on piiranguteta vormi ja kuju eristamine, hämaras, päevavalges ja pimedas nägemine, ruumiline nägemine jne.

Normaalse nägemisteravusega Taotlejal esineb vaateväljade kahjustus, tema töövõime hindamisel tuleb arvestada järgnevat: kas esineb vaatevälja kitsenemist, ebaühtlast vaatevälja, vaatevälja osade kadu, silmade kohanemishäiret erinevate valgustingimustega, puudulik võime hinnata tasapinnalisi muutusi või objektide kaugusi.

Näide: Normaalse nägemisfunktsiooniga Taotlejal, kellel on märkimisväärne kuulmisfunktsiooni häire ning oskus suult lugeda, võib antud võtmetegevuses olla kas mõõdukas või raske piirang. Hindamisel tuleb arvestada inimese tegutsemisvõimet nii kodus kui avalikus ruumis, võttes arvesse võimalikke segavaid taustafaktoreid nagu nt kuulmine mürarikkas keskkonnas (k.a. vestlus 2 või enamama vestlejaga) ja kuulmine distantilt.

Nägemisfunktsiooni tugeva languse korral nõuab suhtlemine inimeselt palju puudespetsiifilisi oskusi ja abivahendite kasutamist, kompenseerivate meetodite omandamisel on olulised nii nägemisrehabilitatsiooni meetodikate õige valik kui õppija isiksuslikud eripärad. Suhtlemises esinevateks raskusteks võivad olla vestluspartneriga kontakti loomine, hoidmine ja lõpetamine. Nägemislanguse korral on oluline arvestada, et kui inimesel on nägemisfunktsiooni häireks vaatevälja kahjustused, siis abivahenditega ei ole võimalik tema tegutsemisvõimet suhtlemisel parandada.

Kuulmise hindamisel arvestatakse kuulmisabivahendi kasutamist või mittekasutamist ja antud abivahendiga kohanemist. Oluline on arvestada, et kuuldeaparaadi kasutajal esineb tihti probleeme heliallika lokaliseerimisel, distantilt kuulmisel, taustamüra kuulmisega jne.

Suult lugemise oskuse puhul arvestatakse kindlasti nägemisfunktsiooni: väljendunud nägemispiirangu korral ei saa seda rakendada.

Nägemis- ja kuulmisfunktsiooni kadumine või langus võib põhjustada inimesele erinevaid piiranguid ka vaimse võimekuse valdkondades.

Näide: Taotleja kasutab kuuldeaparaati ja märgib, et tal ei ole piiranguid sõnumi kättesaamisega. Valdkonna lisaväljal 3.3 („Kui Teil on nägemise, kuulmise ja kõnelemisega raskusi, aga eelpool toodud

küsimused ei võimaldanud neid kirjeldada, tooge need välja siin“) kirjeldab: „Kõnest arusaamine on mõnedes kohtades raskendatud ka kuuldeaparaadiga, näiteks kajavad ruumid, ja mõne inimese jutust ei saa midagi aru.“

Selgitus: Hindamisel tuleb arvestada, et erinevates ümbritsevates keskkondades (taustamüra, kajav ruum, suur suhtlemiskoormus või suured distantsid omavahelises suhtlemises, telefonivestlused jms) on piirangud, mis alati ei ole kompenseeritavad kuulmisabivahendiga. Seetõttu tuleb hinnata 3.2 võtmetegevuses Taotleja täpsustuse alusel suhtlemispiirang mõõdukaks (2) või raskeks (3).

Näide: Taotleja kirjeldab: vajan suhtlemisel viipekeele tõlki, kuna olen kurt, aga piiranguid suhtlusest arusaamisel mul ei ole, kuna need, kellega ma suhtlen, viipelevad. Huultelt ma ei loe, nägemislangust mul ei ole, kirjutatud tekstist saan aru“.

Selgitus: Antud võtmetegevus koosneb kahest küsimusest, mille sisuks on 1) kuulmise teel sõnumi vastuvõtmine, mis Taotlejal puudub ja 2) kirja pandud sõnumi lugemine, mis Taotlejal on tavapärane. Ehkki Taotleja on märkinud piiranguks 0, võib ekspertarst siiski ekspertiisi käigus hinnata võtmetegevuse raskeks (3) või mõõdukaks (2), kuna tavaolukordades võib sõnumi vastuvõtmine olla olulisel määral häiritud. Antud juhul, kui Taotleja oleks märkinud kuulmise teel sõnumi vastuvõtmise puuduvaks või peaaegu võimatuks, tuleks „Võtmetegevuste raskusastmete vastavustabeli“, vt Lisa.... lk..... järgi raskusastmeks 4, kuid selle tõttu, et Taotlejal on olemas vähemalt üks sõnumi vastuvõtmise funktsioon, peab arst ekspertiisivormil hindama, et „meditsiiniliste andmete alusel EI VASTA Taotleja tervises seisund Taotleja hinnatud talitlusliku võimekuse raskusastmele“ ja seda ka arstlikult põhjendama. Kuna Taotleja vastab üksikküsimustele, aga ekspertarst annab hinnangu võtmetegevusele, siis antud juhul peab ekspertarst andma koondhinnangu Taotleja sõnumi vastuvõtmise võimele. Tegutsemispiiranguks võib olla nii mõõdukas (2) kui raske (3), olenevalt täpsematest terviseandmetest ja taotlusel täidetud III ja IV osa andmetest.

Lisa 3 „Kuulmis- ja nägemisfunktsiooni häirete (b) ning tegutsemis- ja osaluspiirangute (d) tõlgendamine ja hindamine taotluses ja terviseandmetes leiduva informatsiooni alusel“

Nägemis- ja kuulmisfunktsiooni häireid ja neist põhjustatud tegutsemispiiranguid kirjeldatakse töövõime hindamise metoodika alusel järgmistes valdkondades:

3. Suhtlemine: nägemine, kuulmine, kõnelemine võtmetegevustes 3.1 ja 3.2

1. Liikumise valdkonna „ohutu ringiliikumise“ võtmetegevuses 1.2.

Piirangute hindamisel tuleb arvesse võtta suhtlemise valdkonna abivahendite, sh. kommunikatsioonivahendite ja/ või kõrvalabi kasutamist. Arvesse võetakse n. taotleja viipekeele oskust, Braille´ kirja valdamist jt. suhtlemispiirangute kompenseerimise võimalusi. Kuna nende oskuste/võimaluste kasutamine ühiskonnas laiemalt on vähene, ei muuda see sageli oluliselt piirangu

raskusastet. Erinevate funktsioonihäirete ja tegutsemispiirangute raskusastete kaalumisel võetakse aluseks nii taotluses kui terviseandmetes esinev informatsioon.

Nägemis- ja kuulmisfunktsiooni häire võib põhjustada taotlejal täiendavaid tegutsemispiiranguid ka teistes TVH ekspertiisi valdkondades (vt. tabel 1). Teistes valdkondades ja võtmetegevustes esinevaid taotleja poolt kirjeldatud põhjendatud piiranguid tuuakse vastava valdkonna ja võtmetegevuse all välja kerge piiranguna ja valitakse ekspertiisis piirangu raskusastmeks „1“.

Tegutsemispiirangute koostoime hindamine kuulmis- ja nägemisfunktsiooni häiretega taotlejate korral

Vajalik on arvesse võtta ja kaasuvalt hinnata kõigi olemasolevate haigusseisundite ja häirete tõttu esinevate tegutsemispiirangute koostoimet.

Näitena võib välja tuua tasakaaluhäired/pearinglused, mida esineb kuulmislangusega inimestel suhteliselt sageli. Mitme erineva haiguse koostoime tõttu esineva piirangu näitena võib tuua kuulmisfunktsiooni häirumisega inimestel kaasuvana esinevad kroonilise kuluga väliskuulmekäigu, väliskõrva ja/või keskkõrva põletikulised haigused, mille korral kuulmisabivahendite kasutamine ei ole võimalik. Teise näitena võib välja tuua kroonilise kuluga, sageli ägenevad ja püsivaid vaevusi põhjustavad ülemiste hingamisteede põletikulised või allergilise loomuga haigused, mis võivad samuti ägenemise perioodil taotlejal esinevat kuulmishäiret oluliselt raskendada. Taotlejad kirjeldavad neil juhtudel taotluses kuulmisraskuste süvenemist, kuna ei saa n. kasutada kaasuva haiguse ägenemisel kuulmisabivahendeid vms. (nt allergilised, vasomotoorsed või kroonilised riniidid, sinusiidid, kõrvapõletikud jt. sh. erinevad limaskestade olemusega kuulmisfunktsiooniga seotud haigusseisundid, samuti koostoimena mõned bronhiaalastma vormid jne).

Väga oluline on siinkohal eraldi välja tuua kuulmislanguse ja nägemishäire koosesinemise juhud (*ingl.k. dual sensory impairment*), mis on suhteliselt sagedased n. vanemaealiste inimeste ja diabeeti põdevate inimeste hulgas. Oluline on arvestada võtmetegevuse raames koostoimena kujunevat tegutsemispiirangute raskusastet.

NB! Tabelites 2- 5 toodud kuulmis- ja nägemishäirete raskusastmed EI VÕRDU automaatselt vastava võtmetegevuse või valdkonna tegutsemispiirangute skooriga, vaid näitavad funktsioonihäirete ulatust. Tegutsemispiirangu skoori määramiseks kasutab ekspertarst kompetentsipõhist kaalutlusõigust.

Kaalutluskriteeriumid on:

- erinevates valdkondades esinevate piirangute koosmõju
- tervisekahjustuse/ haiguse kulg
- tervisekahjustuse/ haiguse raskusaste
- haiguse esinemise sagedus
- tervisekahjustuse / haiguse ulatus
- taotleja haiguskriitika- ja teadlikkus, ravisoostumus
- tegutsemis- ja osalemispiirangute mõju taotleja igapäevategevustele

Tabel 1. Kuulmis- ja nägemishäirete ja tegutsemispiirangute avaldumine TVH võtmetegevustes ja RFK valdkondades, funktsiooni (b) ning tegutsemise- ja osaluse (d) koodid

TVH valdkonnad ja võtmetegevused	RFK valdkond ja selgitused, millele pöörata tähelepanu kuulmis- ja nägemispiirangu hindamisel	Kuulmisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud	Nägemisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud
3. Suhtlemine: nägemine, kuulmine, kõnelemine. 3.1. Inimestega suhtlemine. 3.2. Teiste inimeste suhtlus taotlejaga.	d3 Suhtlemine Suhtlemise valdkonnas hinnatakse nägemis- ja kuulmisfunktsiooni häirete olemasolu ja suurust ning suhtlemispiirangu kujunemist nägemis- ja kuulmishäirete koostoimel. Hindamisel võetakse arvesse kõik taotlejal olemasolevad nägemis- ja kuulmisrehabilitatsiooni abivahendid ja nende kompensatsioonivõime. Piirangu raskusaste oleneb taotleja suhtlemisvõimest koos abivahenditega. Hinnatakse taotleja eneseväljendamise ja arusaadavaks tegemise võimekust. Tegevus hõlmab teiste inimeste poolt edastatud teate/sõnumi raskusteta ja ilma kõrvalise abita vastuvõtmist (kuulmise, nägemise teel või taktiliselt), kaasa arvatud lugemisoskust, suult lugemise võimet või suure teksti nägemist. Kurtide keelekasutust mõjutavad kuulmislanguse sügavus; kurtuse tekkeaeg (kõne-eelne või kõnejärgne kurtus); arengukeskkond (pärilik või omandatud kurtus) ja õpetuskeele valik hariduse omandamisel (suuline või viipekeelne). Kurtidel on üldjuhul kirjalikus keeles väljendamise ja kirjutatud sõnumite vastuvõtmise võimekus nõrk ning oleneb sellest, kas ja kuidas on vastav õpe läbitud. Valdavalt puudutab see viipekeelseid kurte, nende emakeel on eesti viipekeel ning neile on eesti kirjakeel võõrkeel. Kuna eesti keele ja eesti viipekeele grammatika erinevad olulisel määral, siis võib viipekeelsete kurtide eesti kirjakeeles väljendamine olla paljude grammatikavigadega. Samuti võib emakeelena eesti viipekeelt kasutavatel kurtidel olla raskusi eesti kirjakeeles kirjutatu täieliku mõistmisega, kuna see pole samuti nende emakeel. Näiteks võib neil esineda kirjaliku teksti osas vääritimõistmisi.	b167 keele vaimsed funktsioonid (k.a suult lugemine, viipekeele mõistmine) b1670 keele mõistmine b16700 suulise kõne mõistmine b16701 kirjaliku kõne mõistmine b16702 viipekeele mõistmine b1671 keele väljendamine b16710 suulises kõnes väljendamine b16711 kirjalikus keeles väljendamine b16712 viipekeeles väljendamine b230 kuulmisfunktsioonid b310 häälefunktsioonid b3100 hääle tekitamine b3101 hääle kvaliteet b320 hääldamis- e artikulatsioonifunktsioonid b330 kõne ladususe ja rütmi funktsioonid b3300 kõne ladusus b3301 kõne rütm b3302 kõne kiirus b3303 kõne meloodia d310 suuliste sõnumite vastuvõtmine d350 vestlus d355 arutelu	b210 nägemisfunktsioonid b215 silmamanuste funktsioonid b2101 nägemisvälja funktsioonid b2102 nägemise kvaliteet b21020 valgustundlikkus b21021 värvuste nägemine b21022 kontrastitundlikkus d315 mitteverbaalsete sõnumite vastu võtmine d325 kirjutatud sõnumite vastuvõtmine d335 mitteverbaalsete sõnumite edastamine d345 kirjalikud sõnumid d360 kommunikatsiooni- vahendite ja -tehnikate kasutamine d3601 kirjutamismasinate kasutamine d3602 kommunikatsiooni- vahendite kasutamine

TVH valdkonnad ja võtmetegevused	RFK valdkond ja selgitused, millele pöörata tähelepanu kuulmis- ja nägemispiirangu hindamisel	Kuulmisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud	Nägemisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud
	Kõige raskemas olukorras on kombineeritud nägemis- ja kuulmispuudega inimesed (pimekurdid), sest neil ei ole võimalik kasutada ainult nägemispuudega või kuulmispuudega inimestele mõeldud teenuseid. Pimekurt vajab spetsiaalseid meetodeid kommunikatsiooniks ja toimetulekuks. Kuulmispiiranguga inimesel hinnatakse taotleja kõnet. Arvesse võetakse taotleja alternatiivse kommunikatsioonivahendi kasutamise vajadus ja sagedus. Kõnelemise piirangud võivad kaasneda märkimisväärse kuulmispiiranguga, sagedamini Kurtidel ja noorest east alates raske-sügava kuulmislangusega vaegkuuljate puhul, juhul kui neil olemasolevad kuulmisabivahendid ei kompenseeri kuulmisfunktsiooni häirest põhjustatud piirangut vajalikul määral. Kuulmislangus võib mõjutada kõiki kõne ja keele valdkondi ning hääle omadusi.	d360 kommunikatsiooni-vahendite kasutamine d315 mitteverbaalsete sõnumite vastuvõtmine d320 viipekeeles edastatud sõnumite vastuvõtmine d325 kirjutatud sõnumite vastuvõtmine d330 rääkimine d340 sõnumite edastamine viipekeeles d910 ühendustes osalemine	

TVH valdkonnad ja võtmetegevused	RFK valdkond ja selgitused, millele pöörata tähelepanu kuulmis- ja nägemispiirangu hindamisel	Kuulmisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud	Nägemisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud
1. Liikumine. 1.1.Liikumine eri tasapindadel. 1.2.Ohutu ringiliikumine. 1.3.Seismine ja istumine.	d4 Liikumus Hinnatakse visuaalse informatsiooni puudumise või puudulikkuse tõttu liikumisega seotud raskendatud tegevusi. Abivahendite kasutamine võimaldab osaliselt kompenseerida piiranguid (tasakaal, koordineerimine, kukkumiskahju). Siia liigituvad: täpse nägemise, värvide nägemise, päevavalguses nägemise häire, hämaras nägemise ning liikumise ja kujutiste tähtsuse häire, vaatevälja häire – vaatevälja kitsenemine, ebaühtlane vaateväli, kujude, vormide ja detailide mitteeristamine, mis põhineb kontrastide tajumisel, silmade võimetus kohaneda valgustaseme muutusega pupillide suurusel, puudulik võime hinnata kaugusi ja objektivahelisi suhteid, tasandivahe muudatusi, ruumilise nägemise häire. Nägemishäiretega inimesed vajavad paljudes tegevustes avalikus ruumis kõrvalist abi, individuaalset õpetamist, juhendamist. Kõik nägemishäiretega inimesed ei omanda iseseisva avalikus ruumis liikumise oskusi, mistõttu vajavad täielikult saatja abi või lisateenuseid. Kuulmislangusega inimesel võib olla takistatud kodunt väljumine ja tööle minek mitte otseselt kuulmislanguse tõttu, vaid kuulmislangusest tingitud ruumis orienteerumise häire ja/või ärevuse ja meeleolu häirumise tõttu. Kuulmislangusega inimesel võib esineda peeringlust, mille teke võib olla seotud peaasendi muutustega ning visuaalse infoga üleküllastunud keskkondades viibimisega.	b230 kuulmisfunktsioonid b235 tasakaaluelundi funktsioonid b240 kuulmise ja tasakaaluelundi funktsiooniga seonduvad aistingud b2400 tinnitus b2401 peapööritustunne b2402 kukkumistunne b2403 peapöörituse või tasakaaluhäirega seotud iiveldus b2404 ärritus kõrvas b2405 surve kõrvas d415 kehaasendi säilitamine d450 käimine d455 muul viisil liikumine d460 mitmesugustel pindadel liikumine d470 liiklusvahendi kasutamine d410 keha põhiasendi muutmine	b210 nägemisfunktsioonid b215 silmamanuste funktsioonid d410 keha põhiasendi muutmine d415 kehaasendi säilitamine d450 käimine d455 muul viisil liikumine d460 mitmesugustel pindadel liikumine d465 abivahenditega liikumine d470 liiklusvahendi kasutamine d475 liiklusvahendi juhtimine
2. Käeline tegevus 2.1. Käte sirutamine 2.2. Asjade ülestõstmine ja liigutamine 2.3. Käteosavus	d4 Liikumus Nägemisteravuse langusega inimestel on käelise tegevuse sooritamisel piirangud seotud raskustega määratleda esemete asukohta, suurust, kaalu jne. Samuti on raskendatud või võimatu sooritada täppisliigutustega seotud tegevusi.		b210 nägemisfunktsioonid b215 silmamanuste funkts.-id d430 esemete tõstmine ja kandmine d440 käte täppisliigutused

TVH valdkonnad ja võtmetegevused	RFK valdkond ja selgitused, millele pöörata tähelepanu kuulmis- ja nägemispiirangu hindamisel	Kuulmisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud	Nägemisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud
4. Teadvusel püsimine ja enesehooldus. 4.1. Teadvusel püsimine ärkveloleku ajal. 4.2. Soole ja põie kontrollimine. 4.3. Söömine ja joomine.	d5 Enesehooldus Hinnatakse enda keha pesemist, kehaosade hooldust, tualettruumi toimingute teostamist, riietumist, söömist, joomist ja oma tervise eest hoolitsemist. Enesehoolduse tegevuste sooritusvõime sõltub palju nägemisteravusest ning häirete tekkimise ajast, vähem vaatevälja häiretest. Hügieeni- ja tualetitegevused nõuavad tihti abivahendite kasutamist või ruumide kohandamist ja eeldavad antud oskuste spetsiifilist õpetust. Põhiliseks tegutsemispiiranguks on vajaminevate hügieenitarvikute leidmine majapidamises ning nende kasutamine ilma visuaalse kontrollita. Ka abivahendite kasutamise korral säilivad mõningad piirangud, võib esineda nägemishäirest tulenevaid hügieeniprobleeme (riiete määrdumine jne).	d570 oma tervise eest hoolitsemine	b210 nägemisfunktsioonid b215 silmamanuste funktsioonid d510 enda pesemine d520 kehaosade hooldus d530 tualettruumi toimingud d540 riietumine d550 söömine d560 joomine d570 oma tervise eest hoolitsemine
5. Õppimine ja tegevuste elluviimine. 5.1. Tegevuste õppimine. 5.2. Tegevuste alustamine ja lõpetamine.	d1 Õppimine ja teadmiste rakendamine Nägemis- või kuulmislangusega inimese tegevuste õppimine põhineb väga suurel määral kas ainult auditiivsel meetodil või ainult visuaalsel matkimisel. Seetõttu esineb meelepuudega inimestel õppimise valdkonnas piiranguid ja nad vajavad väga palju tugimeetmeid (kohandusi, abivahendeid, tugiteenuseid). Hinnatakse nägemis- ja kuulmishäiretega inimese õppimisvõimet (teadmiste ja oskuste omandamist) ja tegevuste iseseisva sooritamise võimeid. Taotleja enesehinnang tegevuste sooritamiste osas võib olla nii üle- kui ka alahindav. Hindamisel peab arvestama, et nägemis- ja kuulmishäiretega inimeste sooritusele avaldavad mõju erinevad tegurid (võõras keskkond, emotsionaalne pinge), samuti on pikaajalise nägemis- või kuulmislangusega inimene harjunud lähedaste kõrvalise abiga, mistõttu võib ta oma tegutsemisvõimet üle hinnata.	b1560 kuulmistaju b1670 keele mõistmine b16700 suulise kõne mõistmine b16701 kirjaliku kõne mõistmine b16702 viipekeele mõistmine b1671 keele väljendamine b16710 suulises kõnes väljendamine b16711 kirjalikus keeles väljendamine b16712 viipekeeles väljendamine d115 kuulamine d140 lugemaõppimine d175 probleemide lahendamine	b210 nägemisfunktsioonid d110 vaatamine d130 jälgendamine d135 kordamine d140 lugemaõppimine d145 kirjutamaõppimine d150 arvutamaõppimine d155 oskuste omandamine d1550 põhioskuste omandamine d1551 keeruliste oskuste omandamine d160 tähelepanu koondamine d166 lugemine d170 kirjutamine

TVH valdkonnad ja võtmetegevused	RFK valdkond ja selgitused, millele pöörata tähelepanu kuulmis- ja nägemispiirangu hindamisel	Kuulmisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud	Nägemisfunktsiooni häired, tegutsemispiirangud
6. Muutustega kohanemine ja ohu tajumine. 6.1.Väljaskäimine. 6.2.Riski või ohu tajumine. 6.3. Toimetulek muudatustega.	d2 Üldised ülesanded ja nõuded Nägemis- ja kuulmisfunktsiooni häiretega taotleja piiranguteks antud valdkonnas võivad olla psühholoogilised probleemid, emotsioonide ja omaaktiivsuse reguleerimine ning suhtlemishirm. Hinnatakse piiranguid igapäevategevuste planeerimises, korraldamises ja sooritamises, mis on põhjustatud tajude ja emotsioonide funktsioonihäirest ning kõrvalise abi vajadust. Hinnatakse ühe või mitme ülesande sooritamist, samuti lihtsate (1-2 osast koosnevate) kui keeruliste (mitmest osast koosnevate ja kognitiivset võimekust eeldavate) ülesannete täitmisel ning juhendamise vajadust ülesannete täitmisel. Antud valdkonnas hinnatakse ka taotleja võimekust stressi ja meeleolumuutustega toimetuleku osas, samuti võimekust tajuda, ära tunda ja ennetavalt reageerida ohtlikele olukordadele. Tugiteenuste olemasolu korral on vajalik hinnata tegutsemisvõimet tulenevalt piirangutest koos taotlejal olemasolevate tugiteenustega (nt isikliku abistaja olemasolul võetakse arvesse isikliku abistaja poolne piirangut kompenseeriv toime).	b230 kuulmis- ja tasakaalufunktsioonid d210 ühe ülesande täitmine d2103 ühe ülesande täitmine rühmas d2203 paljude ülesannete täitmine rühmas d240 stressi ja muude psüühiliste koormustega toimetulek d230 igapäevatoimingute korraldamine.	b210 nägemisfunktsioonid d210 ühe ülesande täitmine d2100 lihtsa ülesande täitmine d2101 keerulise ülesande täitmine d2102 ühe ülesande täitmine üksinda d230 igapäevatoimingute tegemine d240 stressi ja muude psüühiliste koormustega toimetulek
7. Inimestevaheline lävimine ja suhted. 7.1. Sotsiaalsete olukordadega hakkamasaamine. 7.2. Kohane käitumine	d7 Inimestevaheline lävimine ja suhted Hinnatakse võimekust suhelda vahetult teiste inimestega või kasutades tavapäraseid kommunikatsioonivahendeid. Suhtlemise võimekust pärsib meelepuudega inimesel tihti ärevus ja hirm uute olukordade ning inimeste ees. Piirangut põhjustav ärevus/hirm võib väljenduda kergest ärevusest kuni märkimisväärselt väljendunud hirmuni, võib kutsuda esile märgatava kehalise reaktsiooni. Funktsiooni täielik piirang põhjustab sotsiaalset isolatsiooni. Igapäevastest tegevustest võivad põhjustada raskusi nt ühistranspordi kasutamine, poes käimine, võõraste ja lähedastega suhtlemine, tihti on keerulised perekondlikud suhted.	b230 kuulmis- ja tasakaalufunktsioonid d720 Kompleksne inimestevaheline lävimine d730 võõrastega kontakteerumine d740 ametlikud suhted d750 mitteametlikud sotsiaalsed suhted d760 perekondlikud suhted	b210 nägemisfunktsioonid d720 Kompleksne inimestevaheline lävimine d730 võõrastega kontakteerumine d740 ametlikud suhted d750 mitteametlikud sotsiaalsed suhted d760 perekondlikud suhted

KUULMISFUNKTSIOONI HÄIREGA (KFH) INIMESE TÖÖVÕIME HINDAMINE

Tabel 2. KFH hindamine RFK alusel (kuulmisabivahendi olemasolu korral on vajalik kuulmisfunktsiooni häiret hinnata koos abivahendiga)

KFH hindamine VAIKSES kuulmiskeskkonnas					KFH hindamine MÜRARIKKAS kuulmiskeskkonnas				
<20, kuid ≥35 dB HL halvemini kuulvas kõrvas	20-40 dB HL paremini kuulvas kõrvas	41-70 dB HL paremini kuulvas kõrvas	71-95 dB HL paremini kuulvas kõrvas	≥95 dB HL paremini kuulvas kõrvas	<20, kuid ≥ 35 dB HL halvemini kuulvas kõrvas	20-40 dB HL paremini kuulvas kõrvas	41-70 dB HL paremini kuulvas kõrvas	71-95 dB HL paremini kuulvas kõrvas	≥95 dB HL paremini kuulvas kõrvas
KFH RASKUSASTMED ¹									
Puudub	Kerge	Mõõdukas	Raske	Täielik	Puudub	Kerge	Mõõdukas	Raske	Täielik
0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
Üldjoontes kuulmishäired ei ole, kuid häired võivad esineda, kui heliallikas on halvemini kuulva kõrva läheduses. Heliallika lokaliseerimise võime häiritud.	Üldjoontes kuulmishäireid ei ole.	Võib esineda probleeme tavakõne kuulumisega, aegajalt peab vestluspartner üks-ühele vestlemisel valjemalt rääkima, et kõne oleks selgesti kuuldav. Võivad esineda probleemid telefoni teel edastatud sõnumi kuulumisel.	Kuuleb valjemat kõne, mis on öeldud inimese vahetus läheduses. Esineb väga suuri probleeme telefoni teel edastatud sõnumi kuulumisel.	Märkimisväärsed probleemid kõne kuulumisel	Võib esineda probleeme vestluse jälgimisel ja/või selles osalemises; kuulmisprobleemid on väljendunud grupivestlustes. Vajadus tugineda visuaalsetele vihjetele (suu liikumise jälgimine) suurem. Heliallika lokaliseerimise võime häiritud.	Võib esineda probleeme vestluse jälgimisel ja/või selles osalemises. Probleemid on väljendunud grupivestlustes Vajadus tugineda visuaalsetele vihjetele (suu liikumise jälgimine) suurem.	Võib esineda märkimisväärsed probleeme vestluse jälgimisel ja selles osalemises. Vajadus tugineda visuaalsetele vihjetele (suu liikumise jälgimine) suurem.	Esineb väga suuri probleeme vestluse jälgimisel ja selles osalemises. Vajab visuaalsetele vihjetele (suu liikumise jälgimine) tuginemist. Võib esineda probleeme olmeliste (sireenid, telefonihelin, auto signaal) äratundmisel/kuulmisel.	Ei suuda kõnet kuulda/eristada

Kuulmislanguse määra arvutamisel kasutatakse paremini kuulva kõrva kuulmislävesid neljal helisagedusel (500Hz, 1kHz, 2kHz, 4kHz). Erandiks on KFH vahemikus <20, kuid ≥35 dB HL, kus võetakse arvesse halvemini kuulva kõrva kuulmisläved. Kuulmisrehabilitatsiooni vahendite (kuulmisimplantaadid, kuuldeaparaadid jt) kasutamise korral on kuulmispuudega isik endiselt vaegkuulja, kelle kuulmislanguse määr on võrreldav vähemalt kerge kuulmislangusega

inimese omaga. Auditoorse neuropaatia spektri häire ja tsentraalse auditoorse info töötlemishäire puhul on patsiendi kuulmisprobleemid äärmiselt varieeruvad. Eelnimetatud häirete puhul ei saa kuulmisprobleemide kirjeldamisel lähtuda puhastoonaudiomeetria tulemustel, sest antud häirete puhul halveneb kuulmisfunktsioon drastiliselt mürarikas keskkonnas ja grupivestluse jälgimisel.

Puhastoonaudiomeetrial mõõdetavad kuulmisläved (hearing threshold) igal testitud helisagedusel väljendatakse dB HL-s (hearing level). Kuulmislävede hindamine põhinevad referentsväärtustel. dB SPL (sound pressure level) on helirõhu tase. Helirõhu taset mõõdetakse logaritmilisel skaalal ning esitatakse detsibellides dB.

Tabel 3. Täiendav abimaterjal KFH hindamisel koos abivahendiga (*allikas: Danish Hearing Disability Assessment System*)

KFH RASKUSASTMED¹				
Puudub	Kerge	Mõõdukas	Raske	Täielik
0	1	2	3	4
Kuuleb kõnet selgesti ilma kuulmisabivahendita situatsioonides A, B, C *.	Kuuleb kõnet selgesti ilma kuulmisabivahendita situatsioonis A, aga mitte situatsioonides B ja C.	Kuuleb kõnet selgesti koos kuulmisabivahenditega situatsioonides A, B, aga mitte situatsioonis C.	Kuuleb kõnet selgesti koos kuulmisabivahenditega situatsioonis A, aga mitte situatsioonides B ja C.	Ei kuule kõnet isegi koos kuulmisabivahenditega situatsioonides A, B või C. Puudub igasugune kõne tajumine isegi koos kuulmisabivahenditega.

*Situatsioonid:

A: optimaalsed kuulmistingimused. Kõne signaal on optimaalsel vestlustasemel, keskkonnas on vaid vähene taustamüra.

B: rahuldavad kuulmistingimused. Kõne signaal on optimaalsel vestlustasemel, taustamüra on kõnest vähemalt 10dB SPL (sound pressure level) vaiksem.

C: puudulikud kuulmistingimused. Kõne signaal on võrdne või vaiksem kui taustamüra.

¹ RASKUSASTMED RKF ALUSEL

- 0 EI OLE probleemi – (puudub, tühine, ...) – 0-4%
- 1 KERGE probleem – (väike, nõrk, ...) – 5-24%
- 2 MÕÕDUKAS probleem – (keskmine, tuntav, ...) – 25-49%
- 3 RASKE probleem – (suur, tõsine, ...) – 50-95%
- 4 TÄIELIK probleem – (vaieldamatu, sügav, ...) – 96-100%

NÄGEMISFUNKTSIOONI HÄIREGA (NFH) INIMESE TÖÖVÕIME HINDAMINE

Nägemisfunktsioonid on: nägemisteravus, vaateväli, kontrastitundlikkus, kohanemine erinevate valgustingimustega, liikuvate objektide nägemine, ruumiline nägemine, binokulaarne ja stereonägemine, kahe silma koosnägemine.

Tabel 4. NFH raskusaste¹ NÄGEMISTERAVUSE LANGUSE (Visus) korral Suhtlemise valdkonna ja Ohutu ringiliikumise võtmetegevuse hindamisel

3. VALDKOND: SUHTLEMINE: NÄGEMINE, KUULMINE, KÕNELEMINE							Liikumise valdkonna 1.2. võtmetegevus: Ohutu ringiliikumine						
OS/ OD	0,3	0,2	0,1	0,08	0,03	0	OS/ OD	0,3	0,2	0,1	0,08	0,03	0
0,3	2	2	2	2	2	2	0,3	3	3	3	3	3	3
0,2	2	2	2	2	2–3	2–3	0,2	3	3	3	3	3	3
0,1	2	2	2–3	3	3	3	0,1	3	3	3	3	3	3
0,08	2	2	3	3	4	4	0,08	3	3	3	4	4	4
0,03	2	2–3	3	4	4	4	0,03	3	3	3	4	4	4
0	2	2–3	3	4	4	4	0	3	3	3	4	4	4

Tabel 5. NFH raskusaste¹ VAATEVÄLJA muutuste korral Suhtlemise valdkonna ja Ohutu ringiliikumise võtmetegevuse hindamisel

3. VALDKOND: SUHTLEMINE: NÄGEMINE, KUULMINE, KÕNELEMINE							Liikumise valdkonna 1.2. võtmetegevus: Ohutu ringiliikumine						
OS/ OD	Nor m	50°	30°	10°	5°	0	OS/ OD	Nor m	50°	30°	10°	5°	0
Norm	0	1	2	2	2	2	Norm	0	1	2	2	2	2
0	2	2–3	3–4	4	4	4	0	2	3	3	4	4	4
50 °	1	2–3	2–3	3	3	2–3	50 °	1	2–3	2–3	3	3	3
30 °	2	2–3	3	3–4	3–4	3–4	30 °	2	2–3	3	3–4	3–4	3
10 °	2	3	3–4	4	4	4	10 °	2	3	3–4	4	4	4
5°	2	3	3–4	4	4	4	5°	2	3	3–4	4	4	4

NB! Peamiselt hinnatakse nägemise või kuulmisfunktsiooni häiretega inimese tegutsemisvõimet suhtlemise valdkonnas ja liikumise valdkonnas ohutu ringiliikumise võimet. Töövõime hindamise meetodika kohaselt saab taotlejal teistes valdkondades tegutsemispiirangute esinemise korral hinnata tegutsemispiirangut "kerge" piiranguga (skoor 1).

NFH-ga TAOTLEJA TÖÖVÕIME HINDAMISE NÄIDE

KOOND TAOTLEJA EPIKRIISIDEST:

Diagnoosid: H53.4, H40.5

Vaegnägevus imikueast, OD näinud halvemini lapsest saadik. Sekundaarne glaukoom, mille tõttu on jälgimisel. Kõikide nägemisfunktsioonide ja vaateväljade kahjustused, ühes silmas säilinud vähene valgustaju. Kasutab kuulmisfunktsiooni, millega probleeme ei esine. Prille ei kasuta. Liikumisel kasutab orienteerumisel kuulmist, maamärke. Probleemid esinevad ootamatute takistuste märkamisel (pehmed pinnad, puu juurikad, lehed, lumi, libedus, kõrgemad takistused).

Alustas pool aastat tagasi iseseisvalt elamist korteris, iseseisvalt teeb sisseostud interneti teel, poes käimisel kasutab venna abi. Põhjalikuks koristamiseks vajab abi, kasutab pesupesemise teenust, nõudepesumasinat, tolmuimejat, mikrolaineahju, külmkappi, köögihunti jne. Sularaha eristab.

Üldseisund 08.09.2016: Visus OD alla 0.03 cc e.k OS 0.01 pt cc pl -1.25 70 = 0.5pt Refraktsioon: OD -3.0 - 0.75 ax 53 OS +2.0 -2.50 ax 110 IOP: e.m. / 16. Visus OD alla 0.03 cc e.k OS 0.01 ja OS vaateväli 50 °.

Kuna tegemist on nii nägemisteravuse languse kui vaatevälja kahjustusega, siis tuleb vaadata mõlemat tabelit (**Tabel 4** ja **Tabel 5**) ja kui tulemused erinevad, siis tuleb võtta aluseks suurem skoor.

TAOTLUSE VASTUSTE VÄLJAVÕTE	TABELITE KASUTAMISE KIRJELDUS
1.2 Ohutu ringiliikumine (1) Kas saate iseseisvalt ohutult üle tee minna? <u>Vastab:</u> Suurte raskustega, peaaegu võimatu (3) <u>Täpsustab:</u> Mul on raske jälgida liikuvaid autosid, ei suuda aru saada kui kaugel nad on.	Tabel 1 kirjeldab, et nägemishäiretega inimesed vajavad paljudes tegevustes avalikus ruumis kõrvalist abi, individuaalset õpetamist, juhendamist. Kõik nägemishäiretega inimesed ei omanda iseseisva avalikus ruumis liikumise oskusi, mistõttu vajavad täielikult saatja abi või lisateenuseid. Tabel 4 - tuleb vaadata tabeli liikumise valdkonna osast OS 0,01 ja OD 0,03 ristumiskohta, saame nägemisfunktsiooni häire raskusastmeks 3. Tabel 5 - vaatame OD väärtuse 0 ja OS 50° ristumiskohal häire raskusastet, saame tulemuseks 3.
1.2 (2) Kas suudate ilma kõrvalise abita minna ohutult kohta, kus Te pole varem käinud? <u>Vastab:</u> EI (4) <u>Täpsustab:</u> Tundmatusse kohta ise üksi minna ei saa. Vajan, et keegi enne	Tabel 1, liikumise valdkonna real ja nägemisfunktsiooni häirete/tegutsemispiirangute veerus leiame piirangute d-koodid: d450 käimine d455 muul viisil liikumine d460 mitmesugustel pindadel liikumine d465 abivahenditega liikumine d455 muul viisil liikumine d470 liiklusvahendi kasutamine d475 liiklusvahendi juhtimine

TAOTLUSE VASTUSTE VÄLJAVÕTE	TABELITE KASUTAMISE KIRJELDUS
teekonna selgeks õpetab.	Tabel 4 - tuleb vaadata tabeli liikumise valdkonna osast OS 0,01 ja OD 0,03 ristumiskohta, saame nägemisfunktsiooni häire raskusastmeks 3. Tabel 5 - vaatame OD väärtuse 0 ja OS 50° ristumiskohal häire raskusastet, saame tulemuseks 3. <i>1.2. võtmetegevuses on mõlema alaküsimuse puhul nägemisfunktsiooni häire kõrgeim väärtus 3 (raske häire). Ekspertarst kasutab kaalutusõigust, mille aluseks on taotleja ütlused, TIS andmed (lähtudes asjaolust, et taotleja on praktiliselt pime ja suudab enam-vähem ohutult liigelda ainult selgeks õpetatud marsruutidel) ja kahjustuse raskusastme kõrgeim väärtus ning hindab 1.2. võtmetegevuses taotleja tegutsemispiirangu raskeks (skoor 3).</i>
3.valdkonnas SUHTLEMINE 3.1 Kas suudate anda teisele inimesele selgelt ja arusaadavalt edasi lihtsa teate, näiteks anda inimesele teada, et keegi käis teda otsimas? <u>Vastab:</u> mõõdukate raskustega (2) <u>Täpsustab:</u> kõnelemisel probleeme pole, kuid tavaliselt kirjutada ma ei näe, vajan arvutit.	Tabel 1 selgitab, et piiratud võivad olla tegevused: d335 mitteverbaalsete sõnumite edastamine d345 kirjalikud sõnumid Tabel 4 - tuleb vaadata tabeli suhtlemise valdkonna osast OS 0,01 ja OD 0,03 ristumiskohta, mis annab nägemisfunktsiooni häire raskusastme väärtuseks 3. Tabel 5 - vaatame OD väärtuse 0 ja OS 50° ristumiskohal häire raskusastet, mis annab tulemuseks vahemiku 2–3. <i>3.1. võtmetegevuse puhul kasutab ekspertarst kaalutusõigust, tuginedes taotleja ütlustele, TIS objektiivsetele andmetele ja funktsioonihäirete raskusastmete tabelile. Toetudes asjaolule, et ühes silmas on vaateväli osaliselt säilinud ning taotlejal ei esine piiranguid kõnelemisel, hindab ekspertarst antud võtmetegevuses taotleja tegutsemispiiranguid mõõdukaks (skoor 2).</i>
3.2 (1) Kas suudate ilma kõrvalise abita teiselt inimeselt vastu võtta lihtsat sõnumit kuulmise ja/või huultelt lugemise teel ja reageerida hoiatushüüetele? <u>Vastab:</u> Väikeste raskustega (2) <u>Täpsustab:</u> kuulen küll, aga huultelt lugeda ei näe	Raskusastme leidmiseks vt Tabel 4 - tuleb vaadata tabeli suhtlemise valdkonna osast OS 0,01 ja OD 0,03 ristumiskohta, saame nägemisfunktsiooni häire raskusastmeks 3. Tabel 5 - vaatame OD väärtuse 0 ja OS 50° ristumiskohal nägemisfunktsiooni häire raskusastet, saame tulemuseks vahemiku 2–3. <i>3.2. võtmetegevuse puhul kasutab ekspertarst kaalutusõigust, tuginedes taotleja ütlustele, TIS objektiivsetele andmetele ja funktsioonihäirete raskusastmete tabelile. Toetudes asjaolule, et „saab luupi</i>

TAOTLUSE VASTUSTE VÄLJAVÕTE	TABELITE KASUTAMISE KIRJELDUS
(2) Kas suudate teiselt inimeselt vastu võtta suures kirjas trükituna edasi antud lihtsat sõnumit? <u>Vastab:</u> Ei (4) <u>Täpsustab:</u> Kasutan lugemisel luupi, arvutis abiprogramme, loen ainult suurt kirja.	<i>ja arvutiprogrammi kasutades suurt kirja lugeda“, hindab ekspertarst antud võtmetegevuses taotleja tegutsemispiiranguid mõõdukaks (skoor 2).</i>
5.2. Tegevuste alustamine ja lõpetamine. Kas suudate ise kavandada, alustada ja lõpetada igapäeva-tegevusi, näiteks otsustada, millal on vaja minna poodi söögi järele ning poest vajalik söök tuua ja valmistada; või planeerida vaatamiseks telesaade ja seda õigel ajal vaadata? <u>Vastab:</u> Suurte raskustega, peaaegu võimatu (3) <u>Täpsustab:</u> Asjade meelespidamisega probleemi pole, kuid nimekirja, mida poest vaja koostab vend ja poes käib ka tema.	Tabel 1 kirjeldab 5.valdkonna piiranguid: Nägemis- või kuulmislangusega inimese tegevuste õppimine põhineb väga suurel määral kas ainult auditiivsel meetodil või ainult visuaalsel matkimisel. Seetõttu esineb meelepuudega inimestel õppimise valdkonnas piiranguid ja nad vajavad väga palju tugimeetmeid. Kuna taotlejal on tegevuste planeerimisel ja sooritamisel vaja kõrvalist abi, hindab ekspertarst metoodikakohaselt tegutsemispiirangu kerge piiranguga (skoor 1).